

Een frisse blik op Mozarts haastklus

Kenneth Montgomery: 'Het Orkest van de Achttiende Eeuw voelt als een warm bad'.

'duitse zwijnerij' - interview - De semi-scenisch uitgevoerde opera's van het Orkest van de Achttiende Eeuw zijn een begrip. Met geliefd gastdirigent Kenneth Montgomery en een stoet veelal Nederlandse zangers stort het orkest zich nu op Mozarts 'La clemenza di Tito', tot ver in de twintigste eeuw afgekraakt of doodgezwegen.

PETER VAN DER LINT

Er bestaat geen werk van de late - en dus al geniale - Mozart dat zo'n slechte pers heeft gehad als zijn opera 'La clemenza di Tito'. In haast geschreven voor de kroning van Leopold II in Praag door een overwerkte componist aan het eind van zijn latijn, die daarvoor een zestig jaar oud libretto hergebruikte. Dat was zo'n beetje de algemene teneur in de kritieken, die tot ver in de 20ste eeuw doorklonk. Dat negatieve oordeel begon al direct na de première op 6 september 1791 toen keizerin Maria Luisa bij het verlaten van het Nationaal Theater de opera nogal chagrijnig typeerde als 'una porcheria tedesca'. Wat zoveel wil zeggen als 'Duitse rotzooi', of nog sappiger vertaald: 'Duitse zwijnerij'.

Niemand weet of Maria Luisa, schoonzus van de net afgezette Marie Antoinette, die woorden toen echt gebezigd heeft. Maar apocrief of niet, ze bleven hardnekkig plakken in de geschiedschrijving. Kenneth Montgomery, die La clemenza di Tito bij het Orkest van de Achttiende Eeuw gaat dirigeren, denkt er het zijne van.

Verschrikkelijke dag

"Stel je die kroningsdag in september 1791 eens voor. De keizer van het Heilige Roomse Rijk die in Praag tot koning van Bohemen werd gekroond. Wat een verschrikkelijke dag moet dat geweest zijn, vooral voor Leopold en Maria Luisa zelf. In de ochtend de pracht en praal van de kroning met alle plichtplegingen die dat met zich meebracht. Daarna de langdurige processie door de stad. En dan 's avonds aantreden in het Nationaal Theater om een opera te zien, waarin de nieuwe monarch de moraal wordt voorgehouden om zich vooral vergevingsgezind te tonen. Als Maria Luisa die 'porcheria' al in de mond heeft genomen, dan kwam het vast voort uit het feit dat ze het na die lange, slopende dag wel gehad had."

Het is een pragmatische kijk op dingen, waarmee Montgomery ook muzikaal al vaak voor verrassingen zorgde. Maar dat van die slechte pers, dat kan hij toch niet ontkennen? "Het klopt. In mijn studententijd werd bij het operafestival van Glyndebourne, toch een echt Mozart-bolwerk, nooit over La clemenza di Tito gesproken. En als de titel al eens ter sprake kwam dan was het in termen als: 'Wat jammer dat Mozart dit gecomponeerd heeft'. Men kon niet begrijpen dat Mozart - in hun ogen - zo'n stap terug had gedaan na de geniale samenwerking met tekstdichter Lorenzo da Ponte; een samenwerking die de meesterwerken 'Le nozze di Figaro', 'Don Giovanni' en 'Così fan tutte' had opgeleverd. Maar men vergat dat La clemenza di Tito in de

19de eeuw vaak uitgevoerd werd en Così fan tutte juist helemaal niet.

"En de muziek voor 'Tito' is natuurlijk goddelijk. Top-Mozart. Toen meer musicologen en dirigenten zich in het werk gingen verdiepen, werd dat steeds duidelijker. Het was natuurlijk wel een haastklus, maar daar was Mozart ook goed in. Keizer Jozef II, Mozarts beschermheer, was gestorven. Hij had een nieuwe geldschietster nodig, en daarom nam hij de opdracht voor de kroningsopera aan, ook al zat hij tot over zijn oren in het werk - hij was tegelijkertijd bezig aan zijn Klarinetconcert, 'Die Zauberflöte' en het Requiem, allemaal meesterwerken. Onbegrijpelijk dat hij nóg een opdracht aannam, maar het was dé manier om bij Jozefs broer Leopold onder de aandacht te komen. Niemand kon toen natuurlijk bevroeden dat Mozart amper drie maanden later stierf. Ook Leopold zelf hield het overigens niet lang vol - drie maanden ná Mozarts dood legde ook de keizer het loodje.

"Mozart en zijn librettist Caterino Mazzolà pasten het tekstboek van Pietro Metastasio, dat al een meer dan een halve eeuw oud was, aan de nieuwere tijd aan. Het was een van de populairste libretti ooit, dat al door tientallen componisten op muziek was gezet. Het is fascinerend om te zien hoe Mozart en Mazzolà te werk gingen. Ze schraptten veel, maar voegden ook weer zinnen toe, waardoor de humaniteit, die we uit Mozarts eerdere opera's kennen, komt bovendrijven. Humaniteit die hij voorziet van muziek met een simpel, maar nobel karakter."

Montgomery heeft ook een frisse kijk op de recitatieven, van wie velen denken dat ze zo armoedig zijn dat ze niet door Mozart gecomponeerd kunnen zijn. "Als de recitatieven gecomponeerd zijn door Mozarts leerling Süssmayr, zoals wel beweerd wordt - maar

nooit bewezen is - dan heeft Mozart ze in elk geval gesanctioneerd, want hij leidde zelf de uitvoeringen in Praag en heeft ze toen niet aangepast. En dus zijn die recitatieven niet slecht, ze worden alleen vaak slecht uitgevoerd. Ze vergen een gedurfdere, heel lastige theatrale stijl, en ik ga dat met onze zangers proberen te realiseren."

De relatie van Montgomery met het orkest van wijlen Frans Brüggen is hecht. Na diens ziekte en dood was hij een van de dirigenten die vaker als gast werd uitgenodigd. En dat bij een orkest dat eigenlijk, na wat mindere ervaringen, niet met gastdirigenten werkte.

"De eerste keer dat ik bij hen dirigeerde - Frans leefde nog - voelde als een warm bad. Ik kwam in een wereld met vriendelijke mensen die heel serieus nadachten over de muziek die ze speelden, maar die ook enthousiast interesse toonden voor kunst, literatuur, voor eten. Vooral voor eten! We deden twee verschillende programma's met onder andere Beethovens 'Eroica'. Van Brüggen wist ik dat hij zijn musici door en door vertrouwde en ze vooral hun gang liet gaan. Ik heb eenzelfde soort filosofie, ik weet wat ze kunnen. En dat is heel veel. Ze zijn bovendien op een goede manier kritisch, stellen de goede vragen.

"Die revolutionaire geest waarmee ze in de jaren tachtig begonnen - de authentieke beweging was net op gang gekomen - die is er nog steeds. Nog onlangs gingen er heel wat mails met traktaten heen en weer over de juiste manier om Mendelssohn te spelen bijvoorbeeld. Saai is het met hen in ieder geval nooit."

Helden

"Er zijn wel wat nieuwe mensen bijgekomen, maar nog steeds spelen er veel musici van het eerste uur mee. We doen samen projecten op het conservatorium van Den Haag, waar studenten naast hun helden kunnen zitten tijdens repetities en concerten, en zodoende veel leren. Zo bindt je

mensen aan je orkest, de musici van de toekomst."

La clemenza di Tito

'La clemenza di Tito' door het Orkest van de Achttiende Eeuw onder leiding van Kenneth Montgomery, in een regie van Jeroen Lopez Cardoso op 7 oktober in Zaandam (try out), Groningen (8), Heerlen (10), Rotterdam (11), Nijmegen (13), Den Haag (14), Utrecht (15), Zwolle (17) en Amsterdam (18).